

במסירת-נפש הוא משיג עד בחינת המזל - "אין" כנ"ל, כמו שנתבאר במקום אחר.

וזהו "שלוש שלום, לרחוק ולקרוב" (ישעיה נח, יט): שיש ב' בחינות בשלום - אחד הוא גילוי תענוג העליון לרחוק - הוא בעל-תשובה, כאשר בא מארץ מרחק, כי "מרחוק ה' נראה לי כו" (ירמיה לא, ב). והב' הוא לקרוב על ידי "מצות המלך" כו כנ"ל³⁶.

וזהו בחינת יום-כפור:

שבכל עשרת ימי תשובה הוא כמתקרב לפני המלך ופורש מארץ מרחק, דהיינו ממחשבותיו שבכל השנה שהיה נמשך אחר עולם-הזה ותענוגיו. ובעשרת ימי תשובה אומרים: "אבינו מלכנו" - שרוצים להתקרב אליו יתברך, עד שביום-כפור "לפני ה' תטהרו" (אחרי טו, ל), למעלה מבחינת הו"ה והיו"ד שבו נברא עולם-הבא - מחמת התענוג הגדול בכיכול, שעשועי המלך שראה את בנו שבא אליו מארץ מרחק. וכך כתיב: "ובמרחקים יזכרוני כו" (זכריה י"ד, ט).

וזהו "שמאלו תחת לראשי", פירוש: שעל ידי "שמאל דוחה" שבכל עשרת ימי תשובה, דהיינו שהיה דוחה את עצמו להיותו בעיניו

³⁶ (ועיין מענין "לרחוק" בזהר חלק א' דף ו', עמוד א'): "לרחוק - כמה דאת אמר 'מרחוק ה' נראה לי כו". ועיין שם במקדש מלך ובהרמ"ז.

ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "החלצו מאתכם" (לעיל משות פו, ב) בענין "שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה". והיינו ענין ב' בחינות שלום - ד"לרחוק ולקרוב".

וזהו גם כן ענין ב' בחינות שלום שבפסוק "או יחזיק במעוזי, יעשה שלום לי, שלום יעשה לי" (בישעיה סימן כ"ז, ה).

ועיין מזה ברבות נשא, פרשה י"ג, גבי "ולזבח השלמים" שבקרבתן נתנאל בן צוער" (נשא ז, כג): "שני שלומות - שלום למעלה ושלום למטה".

ובזהר חלק ג' (במדבר קי"ח, א). ובפרשת ויקרא (דף כ', סוף עמוד ב') על פסוק (ירמיה ל' ז) "כי הנני מושיעך מרחוק". (ודף: כ"א, א. נ"ד, א. ע"ו, ב. ק"ט, א).

והענין:

דהנה כתיב (קהלת ז, כג): "אחכמה והיא רחוקה ממני". ועיין ברבות פרשת חקת מזה (פרשה יט, א). ועל ידי התשובה נמשך גילוי בחינה זו. וזהו ענין "שלום לרחוק" שיהיה קרוב.

ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "כי המצוה הזאת" (לעיל נצבים מה, א) בענין "ולא רחוקה היא" (נצבים ל, א). ועיין מה שנתבאר לקמן סוף דבור המתחיל "ביום השמיני עצרת" גבי "מאת הו"ה היתה זאת" (תהלים קיח, כג).

וזהו ענין "במקום שבעלי-תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד" (ברכות לה, ב): כי יש ב' בחינות "מקום", דהיינו, בחינת "פמליא של מעלה" ו"פמליא של מטה" הנ"ל, הן ב' בחינות מקום.

והוא מה שכתוב בזהר חלק ב' (ויקהל, דף ר"ז, עמוד א') בענין "ברוך כבוד ה' ממקומו" (יחזקאל ג, יב), וכתוב (תשא לג, כא): "הנה מקום אתי" - "אתר דלא אתגליא". ובחינה זו הוא על ידי התשובה, שהרי ³⁷ גבי "הנה מקום אתי" נאמר י"ג מדות הרחמים, שהוא בחינת תשובה כו).

³⁷ (סוטה מז, א).

חיי העולם-הבא:

כי ענין "עולם-הבא" - ידוע שיש גן-עדן עליון וגן-עדן תחתון; בחינת גן-עדן תחתון הוא שנהנין הנשמות מזיו³⁰ והתפשטות ההארה ברוך-הוא. והגם שהוא תענוג עד אין קץ ונפלא מאד, לכן אמרו רז"ל בגמרא³¹ על אלישע - "אחר": "מוטב דלידייניה, ולייתי לעלמא דאתי, שפדאי כל יסורי גיהנם להצילו בנפשו שתתענג מזיו כבוד ה', לפי שהתענוג הוא נפלא עד אין קץ כו'. ואחר כך על ידי נהר דינור מתעלים בעילוי אחר עליו³² עד אין קץ ותכלית כו'. אך כל זה הוא על ידי בחינת צמצום - "ביו"ד נברא עולם-הבא כו"³³, לפי ערך השגת הנבראים כו'.

מה שאין כן על ידי "מעשים טובים", שהם המצות, נמשך עונג העליון, שהוא גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא בעצמו ובכבודו, שאינו לפי ערך השגת הנבראים, ואין הנבראים יכולים לקבל העונג הגדול הזה, אלא העונג הוא לפניו יתברך בכיכול "שעשועי המלך בעצמותו"³⁴. וזהו יותר "מכל חיי העולם-הבא" - שהעונג ניתן להנות בו בני-אדם, נשמות הנבראים.

וכזה יובן ענין שבת, דכתיב (ישעיה נח, יג): "וקראת לשבת עונג", כלומר, שתמשיך בחינת עונג-העליון להיות שורה ומתגלה ביום השבת, בחינת "אז תתענג על ה'" (ישעיה נח, יד), למעלה מבחינת הו"ה; שהיו"ד הוא הצמצום שבו נברא עולם-הבא, תענוג הנשמות כנ"ל.

והנה כל זה הוא ענין מצות ומעשים טובים, שהם יותר טובים "מכל חיי עולם-הבא":

Daf 84

ד. ויבדי להבין ענין תשובה שיפה "מכל חיי עולם-הבא", שהרי על שניהם אומר "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים כו",

הנה על דרך משל, יש שני מיני תענוגים לפני המלך: האחד - בעשיית המצות. והב', כשרואה את בנו שבא מארץ מרחק³⁵, שיש זמן רב אשר לא ראהו, וכראות המלך את הבן נתמלא חדוה ותענוג.

וכן בנמשל: אף על פי שנתרחק האדם בחטאיו, אף על פי כן, מכל מקום על ידי תשובה נתקרב למקורו ושרשו. ואפילו בחייבי כריתות כתיב (תהלים כו, י): "כי אבי ואמי עזבוני, וה' יאספני", שהוא על ידי בחינת שרש נשמתו למעלה - בחינת מזל כו כנ"ל. ועל ידי תשובה

³⁰ (ראה ברכות יז, א).

³¹ (תגינה טו, ב).

³² (ראה זהר חלק א, רא. א. חלק ב, ריא. ב. פרי עץ חיים שער התפילין פרק י. כנפי יונה חלק ד סימן ח).

³³ (מנחות כט, ב).

³⁴ (עיין מה שנתבאר: סוף דבור המתחיל "לסוסתי ברכבי" הנ"ל (לקמן שיר השירים יב, ג-ד). ובדבור המתחיל "מנורת זהב" (לעיל בהעלותך לג, ג ואילך)).

³⁵ (על פי ישעיה מז, יא: "באים מארץ מרחק").

והנה בחינת גילוי עונג זה הוא בחינת שמחה - "ישמח ה' במעשיו" (תהלים קד, לא) ו"ישמח ישראל בעושי" (תהלים קמט, ב). פי שמחה היא התגלות העונג, והוא בחינת סוכות - "זמן שמחתנו", ואי מתגלה עונג העליון, גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא להיות חופף עלינו כל ימי הסוכות.

והוא בחינת "וימינו תחבקני":

כמשל החובק את חבריו מאחוריו - כך "וימינו תחבקני": שאפילו בחינת "אחוריים", שהוא בחינת חיצוניות האדם, שנמשך אחר עולם-הזה⁴⁰ שנקרא "אחוריים" ובחינת "עורף", וכמו שכתוב (ירמיה ב, כז): "כי פנו אלי עורף כו" - עם כל זה הוא מקיפו וסובבו להיות מהפך חשוכא לנהורא כו' ולבטל רצונו נגד רצון ה'. והיינו מפני כי ימינו של הקדוש ברוך-הוא, הוא גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא בעצמו ובכבודו, הוא הנותן כח ועוז להיות באתערותא-דלתתא שעל ידי זה יהיה אתערותא-דלעילא. וכמו שכתוב (בשלה יד, לא): "וירא ישראל את היד הגדולה וגו"⁴¹.

אך גילוי זה עלינו הוא בבחינת מקיף, למעלה מעלה מבחינת השגת הנבראים. וזהו "ה' צלף על יד ימינך" (תהלים קכא, ה), בבחינת צל ומקיף, והוא למעלה מעלה - מ"צל יד ימינך".

פירוש: "יד ימינך" היינו האהבה הטבעית שבאדם, ואהבה העליונה שורה על האהבה הטבעית זו בבחינת מקיף, שאינה יכולה להתלבש בבחינת אהבה טבעית זו של האדם, שאין אהבה הטבעית יכולה להגבילה. אך מכל מקום פעולת המקיף ליתן כח ועוז באהבה טבעית שבנפש האדם⁴², שיהיה אתערותא-דלעילא תלוי באתערותא-דלתתא בכל השנה. וזהו פעולת חג הסוכות על כל השנה בכללה:

ה. **וְדַרְדְּרָה** פָּרַט בְּכָל יוֹם - הוא ענין תלמוד-תורה. ועל זה אמרו: **"גְּדוֹל תְּלִמּוּד שֶׁמְבִיא לְיָדֵי מַעֲשֵׂה"**.
והענין:

ג': קמ"ח, ב'. ועוד: בחלק א': קי"ב, א'. קל"ו א'. חלק ב': דף ל, עמוד ב'. קי"ד, א'. רל"ח, ב'. חלק ג': נ"ד, ב'. נ"ה, א'. קי"ח, ב'. קי"ט, ב'. ק"כ, עמוד ב'.

⁴⁰ (אחר עולט הנה וכן הוא בכתב יד מעתיק [ושם: אחור], וצריך להיות: אחר עניני עולם הזה - לוח התקון).

⁴¹ (ועיין מה שנתבאר מענין "את היד הגדולה כו" - בדבור המתחיל "בפרשת נסכים" (לעיל שלח מ, ד ואילך). ועיין מה שנתבאר על פסוק "ידך בעורף איבך" (תורה אור ויחי מה, ד מ, א).

וזהו גם כן "ואני נתתי לך" ⁴² "שכם אחד" (ויחי מה, כב) - לעשות מבחינת "שכם" שהוא לשון כתר ואחוריים, כמו "על שכם שניהם" (נח ט, כג) - להיות נהפך לבחינת "אחד" כמו "לעברו שכם אחד" (צפניה ג, ט). וכמו שנתבאר במקום אחר).

⁴² (ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "ביום השמיני שלח" (לקמן פו, ג ואילך)).

בבחינת רחוק מה' מאד.

ועל זה תיקנו כל הוידוים: "חטאנו", "אשמנו כו", וכל מה שהפה יכול לדבר ולספר בגנותו - אומרים על עצמם, הוא הגורם להיות קירוב בתשובה מחמת מרירות נפשו, כדכתיב (תהלים קז, ו): "ויצעקו אל ה' בצר להם כו".

וזהו "מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" (אחרי שם): שעל ידי התשובה מתגלה עונג-העליון שהוא בחינת "ראשי". ולכן יום-כפור³⁸ אין בו לא אכילה ושתייה כו³⁹.

³⁸ (יומא עג, ב).

³⁹ (והנה ב' בחינות תענוג הנ"ל הן כענין אור ישר ואור חוזר - בחינת אברהם ויצחק, היינו חסד וגבורה שבתענוג).

ועיין מה שנתבאר על פסוק "עלי באר" בענין "מעין גנים" (שיר השירים ה, טו), וענין "באר מים חיים" (שם).

ויובן יותר, על דרך שנתבאר בדבור המתחיל "שוש אשיש" הנ"ל בענין השופר, שהוא גילוי פנימיות עונג-העליון, שלמעלה מבחינת עונג-העליון שממשיכים בכל השנה על ידי התורה והמצות, שאמר ונעשה רצונו. וגילוי פנימיות עונג-העליון ההוא, נמשך דוקא על ידי בכייה והתעוררות רחמים, שזהו ענין התקיעות: "גנוחי גנח, ילולי ליל כו". עיין שם באריכות, שנתבאר הטעם, לפי שעל ידי הבכייה ממשיכים י"ג מדות הרחמים, שהן הן פנימיות עונג-העליון.

ולפי מה שנתבאר כאן יובן הטעם יותר: כי הנה הבכייה והתעוררות רחמים זהו בחינת תשובה, "ממעמקים קראתיך" (תהלים קל, א), והתשובה הוא ענין "לרחוק שנעשה קרוב" (ראה ברכות לד, ב). והעונג מזה למעלה הוא על דרך משל, תענוג המלך כשבא אליו בנו מארץ מרחק מאד, שהוא בחינת פנימיות התענוג, יותר מהעונג שבמצות-המלך מה שאמר ונעשה רצונו (ראה ספרי במדבר טו, ז, כח, ח).

ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "אתם נצבים" בענין "ושקל בפלס הרים וגבעות במאזנים" (ישעיה מ, יב).

וענין תענוג זה, יש לומר שזהו בחינת "אשר נשבעת לאבותינו": כי "אשר" - בחינת תענוג, כנ"ל בענין "אשר קדשנו במצותיו וצונו". אלא כי "אשר קדשנו במצותיו" זהו התענוג הנמשך על ידי המצות; ובחינת "אשר נשבעת" הוא ב"ג מדות הרחמים דמיכה, שהוא הנמשך על ידי התשובה, והוא הפנימיות התענוג כנ"ל.

וזהו "שמאלו תחת לראשי": "ראשי" היינו פנימיות התענוג, וכענין "בשעה שישאל עונין 'אמן' יהא שמיה רבא מברך" - הקדוש ברוך-הוא מנענע בראשו" (ברכות ג, א), שזהו המשכה מבחינת "שמיה רבא" - "שמו הגדול".

ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "אני הו'ה אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (לעיל שלח מה, ג, מט, ב, ג, ב).

גם "לראשי" אותיות ישראל - ליראש. ועיין מה שנתבאר על פי מאמר הזוהר חלק ג', קנח (קע"ח, ב') (ראה באורי הזוהר לאדמ"ר האמצעי צה, א ואילך) בענין "ועבר הלוי הוא": אלמלא דינא, לא אשתכח בעלמא כו - עיין שם מענין "שמאלו".

(ועיין עוד מענין "שמאלו תחת לראשי", בזוהר: חלק ב': קל"ח, ב'. קנ"ד ב'. חלק

במעשה-רב. מה שאין כן התורה הוא בחינת דיבור, והוא בחינת אתערותא-דלעילא שלמעלה מאתערותא-דלתתא⁴⁵.

וכיון שהמעשה הוא מעשי ידי האדם ופעולתו ואתערותא-דלתתא שלו, הרי על דרך משל⁴⁶ האדם מתפאר את עצמו בשלו אף בבחינת רגל שבו. מה שאין כן בשל אחרים, אינו מתפאר אפילו ביד שהיא חשוכה יותר, כיון שאינו שלו. וכך לערך זה^{47, 48} המעשה - זהו אתערותא-דלתתא ממש, מה שאין כן התורה - עיקרה⁴⁷ מתנה מלמעלה⁴⁸, על כן אומר "מעשה גדול".

ואף על פי כן איכא למאן דאמר "לימוד גדול", היינו אפילו מצד עצמו, כיון שאדרבה, הוא אתערותא-דלעילא מבחינה שאין אתערותא-דלתתא של מעשה המצות מגעת שם.

ועוד, כי היא גם כן בחינת עסק במחשבה ודיבור של האדם, וגם "עקימת שפתיו הוי מעשה", רק שאינו מעשה רב כמעשה ממש⁴⁹.

"נמנו וגמרו דלימוד גדול שמביא לידי מעשה", דהיינו שגם הכח שבמעשה המצות לעורר אתערותא-דלעילא נמשך על ידי עסק התורה כנ"ל).

וזהו "ביום השמיני עצרת תהיה לכם":

פירושו: "ביום השמיני" - מדרגה השמינית ממטה למעלה, בחינת בינה, דהיינו על ידי בחינת התבוננות - כמו שלמעלה-למטה כל מה שהוא למטה הוא בחינת אין וכלא חשיב נגד מה שלמעלה, כך

⁴⁵ כמו שנתבאר בדבור המתחיל "ואתחנן".

⁴⁶ (ראה גם תורה אור תשא פו, א).

⁴⁷ (ראה שמות רבה פרשה מא, ו. רש"י תשא לא, יא. ועוד).

⁴⁸ ועיין בזהר חלק ב' (תרומה, קכ"ח, א'), שלכן על עסק התורה נאמר (ישעיה נה, א): "לכו שברו ואכלו כו', בלאו כסף ובלוא מחיר יין וחלב". מה שאין כן בעסק המצות צריך להיות "באגר שלים" [=בשכר שלם] דוקא, עיין שם.

⁴⁹ עיין בגמרא פרק ז' דבבא מציעא (דף צ', סוף עמוד ב') [ושם: רבי יוחנן אמר... עקימת פיו הוה מעשה, ריש לקיש אמר... קלא לא הוי מעשה]. ובחידושי הרשב"א (ריש פרק ג' דשבועות, דף כ"א, עמוד א'). ועיין בתוספות שם [רבי יוחנן אמר חייב עקימת שפתיו הוי מעשה. תימה דבפרק ג' דשבועות (דף כא.) אמר רבי יוחנן: אומר היה רבי יהודה משום רבי יוסי הגלילי "כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר, ומקלל חבירו בשם", והלא רבי יוחנן גופיה קאמר הכא דעקימת שפתיו הוי מעשה, אם כן נשבע ומימר, ומקלל חבירו בשם, אמאי מחשיב אותן לאו שאין בו מעשה?]

ויש לומר דלא קאמר רבי יוחנן דעקימת פיו הוי מעשה אלא הכא משום דבדיבוריה קעביד מעשה שהולכת ודשה בלא אכילה. כדאמרין גריש תמונה (דף ג.) אההיא "חוץ מנשבע ומימר ומקלל חבירו", אמר ליה רבי יוחנן לתנא: לא תיתינן 'ומימר', דבדיבוריה קעביד מעשה.

ושם. [בגמרא: כל לא תעשה שבתורה: לאו שיש בו מעשה - לוקין עליו, ושאין בו מעשה - אין לוקין עליו, חוץ מנשבע ומימר, ומקלל את חבירו בשם.

ובתוספות דבור המתחיל חוץ מנשבע ומימר כו': תימה: והא רבי יוחנן אית ליה בהשוכר את הפועלים [בבא מציעא צ: ושם] גבי 'חסמה בקול והנהיגה בקול' - "עקימת פיו הוי מעשה!"

ויש לומר דשאני התם, דבדיבור עושה מעשה, שהבהמה נמנית מלאכול והוי כמו מימר, דאמר ליה רבי יוחנן לתנא "לא תיתינן 'ומימר', דבדיבור קעביד מעשה" - גריש תמונה (דף ג.).

(וראה לעיל האינו עד, ג.)

דכתיב (ישעיה נא, טו): "ואשים דברי בפיך, ובצל ידי כסיתך", שמן התורה נעשה בחינת סוכה, בחינת על שמהבל הדבור נעשה מקיף לנשמה. והוא בחינת "מוצא פי הוי"ה"; "כי לא על הלחם לבדו" - שהוא בחינת תורה⁴³ בעצמה - "יחיה האדם, כי על כל מוצא פי הוי"ה" (עקב ח, ג) - שהוא על ידי "מוצאייהם" בהבל הפה, שמוזה נעשה מקיף לנשמה⁴⁴. והוא הנותן כח ועוז לאתערותא-דלתתא במעשה המצות, שיהיה תלוי בזה אתערותא-דלעילא.

וזהו "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה":

פירושו: שהתלמוד שלומד בהבל הפה - שאפילו לומד בענין שאינו צריך למעשה, כגון סדר קדשים וזבחים ומנחות; ואפילו בענינים הנוגעים למעשה יש כמה דברים שאין צריך לקדם בתוך הגמרא; ובפרט כי כעת יש קיצור דינים בשולחן-ערוך, והוא גם כן גילוי רצון-העליון הנוגע למעשה; אף על פי כן צריך ללמוד הגמרא, כי אין הענין בשביל שנוגע למעשה, אלא בשביל שמוציא בפה דברי תורה, שמוזה נעשה מקיף לנשמה להיות נמשך עונג-העליון.

והוא בבחינת התורה - כמו שכתוב (משלי ח, ל): "ואהיה שעשועים יום יום", פירוש "יום יום": תורה-שבכתב ותורה-שבעל-פה הם בחינת "שעשועים" אצלו יתברך, שהוא בחינת עונג-העליון. ותענוג הזה נמשך למטה, כמו שכתוב (משלי ח, לא): "ושעשועי את בני אדם".

(וזהו ענין "שמביא לידי מעשה", דרוצה לומר שנותן כח ועוז במעשה המצות ואתערותא-דלתתא, שיהיה נמשך על ידי זה אתערותא-דלעילא. שהכח לזה נמשך מבחינת עונג-העליון כנ"ל, והוא בחינת התורה שצאמר בה "ואהיה שעשועים כו").

וגם: כי ב' בחינות שלום הנ"ל ד"לרחוק ולקרוב", הם נמשכים גם כן על ידי עסק התורה. כמאמר רז"ל (סנהדרין דף צ"ט, עמוד ב'): "כל העוסק בתורה, משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, שצאמר: או יחזיק במעווי יעשה שלום לי, שלום יעשה לי". וכנ"ל גם כן בשם מדרש-דבה נשא, פרשה י"ג. וכבר נתבאר ששני בחינות שלום - דפמליא של מעלה, ושל מטה, היינו ענין "שלום שלום - לרחוק ולקרוב".

ויובן זה יותר עם מה שנתבאר על פסוק (חקת יט, ב) "זאת חקת התורה", שהוא ענין אותיות החקיקה, שלמעלה עדיין מבחינת תורה-שבכתב. ועל זה נאמר: "אמרתי אחקמה והיא רחוקה ממני", כי היא בבחינת חכמה-סתמיהא. ומשם ממשכים האור בתורה-שבכתב ותורה-שבעל-פה, הרי זהו גם כן בבחינת "שלום לרחוק", שממשיך מבחינת "היא רחוקה". והיינו שהיא עונג-העליון, בחינת "ואהיה שעשועים", ומשם ממשכים שיהיה "ושעשועי את בני אדם", והיינו על ידי "שלום [.] ולקרוב".

והנה בגמרא סוף פרק קמא דקדושין (מ, ב), איכא מאן דאמר "מעשה גדול". והיינו משום שהמעשה זהו אתערותא-דלתתא של האדם, שטורח את עצמו

⁴³ (ראה חגיגה יד, א).

⁴⁴ (ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "וארשתיך לי" (לעיל במדרך ח, ד.) ובזהר חלק א' (בראשית דף ד', עמוד ב') על פסוק "ואשים דברי בפיך". ובפירוש הרמ"ז (שם).

(ג) וְהָיוּ "אשר קדשנו במצותיו": "אשר" הוא עונג-העליון, ממנו נמשך "וצננו" - צוותא והתקשרות, להיות נמשך אתערוּתא-דלעילא על ידי אתערוּתא-דלתתא. ולכן "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה כו":

(ד) וְעֵינֵינוּ תשובה, על דרך משל שיש שני מיני תענוג לפני המלך:

האחד - בעשיית המצות, כמו "נחת⁵⁸ רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני"⁵⁹. והב' - כשרואה את בנו בא מרחוק. והו' "שלוש שלום, לרחוק ולקרוב". והו' גם כן בחינת "נעשה שלום לי, שלום יעשה לי". והיינו יחוד י"ה ויחוד ו"ה⁶⁰.

וזהו ענין "שמאלו תחת לראשי" - שמראש-השנה עד יום-הכפורים, שהוא בחינת "לרחוק שנעשה קרוב", בחינת תשובה. ועל ידי זה כמו כן למעלה נמשך הבחינת מקיף-עליון שלמעלה מהשתלשלות, בחינת "ימי קדם", שלמעלה מ"ימי עולם". כמאמר⁶¹: "המתנשא מימות עולם", להיות מאיר בקירוב על דרך "ימי עולם". והו' "דרשו ה' בהמצאו . . . בהיותו קרוב".

וגילוי עונג זה הוא בחינת "זמן שמחתנו", "ישמח ה' במעשיו" ו"ישמח ישראל בעושי". ופעולת עונג זה העליון, עם היותו בבחינת מקיף ליתן כח ועוז באהבה הטבעית שבנפש שיהיה אתערוּתא-דלעילא - תלוי באתערוּתא-דלתתא. והו' "אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם". והו' ענין שבעת ימים דחג הסוכות - להיות "הגן"ה צלף":

(ה) וְדָרַךְ פרט בכל יום הוא בחינת תורה, דכתיב: "ואשים דברי בפיך, ובצל ידי כסיתיך". וגם נאמר בה (משלי ט, א): "חצבה עמודיה שבעה"⁶². ולכן "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", כי הוא מבחינת תענוג עליון, "שעשועים יום יום", על כן הוא המביא לידי מעשה, שנותן כח ועוז למעשה המצות, שיהיה נמשך בהן ועל ידן האתערוּתא-דלעילא. והו' "או יחזיק במעוּזי", שנקרא עוז שהוא כח.

והנה "ביום השמיני" - מדרגה השמינית ממטה-למעלה, הבחינה שיוכל להיות הגילוי למטה כמו למעלה, בחינת "ואמת ה' לעולם". והוא שמחת-תורה, ושם מתקברים ב' השמחות ד' "ישמח ה' במעשיו" ו"ישמח ישראל בעושי". והיינו על ידי התורה שהיא אצלו יתברך שעשועים, "ושעשועי את בני אדם", לכן נקרא שמחת-תורה.

ואזי "עצרת תהיה לכם": שיתאסף ויתקבץ האור-מקיף להיות בבחינת פנימיות, על דרך "יקוו המים . . . אל מקום אחד" (בראשית א, ט). ועל דרך זה נאמר (זרמנה יז, ג): "מקוה ישראל ה"⁶³. ולכן אומרים בשמיני-עצרת "מוריד

⁵⁸ (ספרי במדבר כח, ח. וראה שם טו, ז).

⁵⁹ עיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני".

⁶⁰ עיין מה שנתבאר: על פסוק "אלה" ^{תפ}. פקודי המשכן. ועל פסוק "והיה מספר בני ישראל".

⁶¹ (ברכת "יוצר").

⁶² כמו שכתוב בדבות ריש פרשת שמיני - "אלו שבעה ימי בראשית".

⁶³ (עיין זהר חלק א': בראשית י"ח, א'. ל"ג, א').

מלמטה-למעלה יהיה כאין ואפס. והוא בחינת "מבין⁵⁰ דבר מתוך דבר"⁵¹.

וכן "בינה - ליבא"⁵² היא בחינת שמחת הלב, "זמן שמחתנו", שמתקברים יחד ב' השמחות - "ישמח ה' במעשיו" (תהלים קד, לא) ו"ישמח ישראל בעושי" (תהלים קמט, ב). והיינו על ידי התורה, כי לכן נקרא "שמחת תורה", שהתורה היא עונג-עליון ועונג-תחתון כנ"ל.

ואזי "עצרת תהיה לכם" - כתרגומו: "כנישין תהי לכוון"⁵³, פירושו: שיתאסף ויתקבץ יחד בחינת המקיף המתפשט וחופף מלמעלה בבחינת אין-סוף וקץ, להיות מוגבל בתוך נפשות בני ישראל, ולהיות בבחינת פנימיות, כדי שאחר כך יהיה בחינת המצות "באתערוּתא-דלתתא - אתערוּתא-דלעילא" כו, כנ"ל⁵⁴:

קיצור.

(א) פירוש "תתן אמת ליעקב", היינו כי "אל דעות ה" - שכולל ב' דעות. ושיהיה הגילוי למטה כמו למעלה - זהו "ואמת ה' לעולם", ועל זה נאמר "תתן אמת ליעקב"⁵⁵. ומזה נמשך להיות "חסד לאברהם", היינו להיות באתערוּתא-דלתתא נמשך אתערוּתא-דלעילא, זהו צדקה וחסד אשר עשה ה' עמו⁵⁶:

(ב) והכח להיות אתערוּתא-דלעילא תלוי באתערוּתא-דלתתא, זהו "אשר נשבעת לאבותינו", והיינו מה שהבטיח נגד סדר ההשתלשלות. והיינו "מימי קדם" - "קדמונו של עולם", מה שלמעלה מבחינת "ימי עולם" שהן בסדר השתלשלות⁵⁷:

⁵⁰ (חגיגה יד, א).

⁵¹ (עיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "השמים כסאי" (תורה אור בתחילתו)).

⁵² (תקוני זהר בהקדמה, "פתח אליהו").

⁵³ (אסיפות תהינה לכם).

⁵⁴ (ועיין מענין "ביום השמיני עצרת" - ברבות: בקהלת, בפסוק יא, ב) "תן חלק לשבעה וגם לשמונה". ובפסוק ז, יד) "ביום טובה היה בטוב". ובשיר השירים בפסוק ז, ב) "מה יפו פעמיך בנעלים". ובפרשת נשא, פרשה י"ד גבי "ויאמר מנחם כו נעצרה נא אותך" (שופטים יג, טו). וסוף פרשת פנחס.

ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "למנצח על השמינית" (לעיל תוריע). ומה שנתבאר במקום אחר בענין (ישעיה ל, כו) "שבועתים פאור שבועת הגמים" (לעיל צו ט, ב ואילך). ועיין בזהר חלק ג' בלק (קפ"ה, ב') בענין "מי יעמוד". ובפירוש הרמ"ז (שם).

⁵⁵ ועיין מענין אמת - ברבות פרשת וישלח, פרשה פ"א.

⁵⁶ ועיין מה שנתבאר על פסוק "אני ה' אלקיכם" דפרשת ציצית - בענין פירוש "חסדי ה" - "לשון רבים" - ב' בחינות חסד. ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "בהעלותך את הנרות" בענין בחינת אברהם ובחינת אהרן.

⁵⁷ (ועיין רבות אמור, פרשה כ"ט. זהר חלק ג': פרשה אחרי ס"ו, ב'. נשא ק"ל, עמוד א' קל"ד, ב').

הגשם⁶⁴, כדי שעל ידי זה יהיה בבחינת המצות "באתערותא דלתתא - אתערותא דלעילא":

— * —

[פד. ד]

ביום השמיני עצרת תהיה לכם [ג]⁶⁵

"ביום השמיני עצרת תהיה לכם" (פנחס כט, לה):

ותרגם אונקלוס: "כנישין תהי לכון"⁶⁶. פירוש "כנישין": התאספות והתקבצות יחד למקום אחד. דהיינו שכל בני ישראל יתקבצו כולם להלל במקום אחד - במקורם ושרשם.

והענין הוא, כי בראש-השנה אומרים⁶⁷: "זה היום תחלת מעשיה, זכרון ליום ראשון".

וביאור הענין:

כי הנה השתלשלות העולמות וירידתן מדרגה אחר מדרגה מריש כל דרגין כו" - רבים ועצומים הם עד אין חקר ואין מספר. כי מאין סוף ברוך-הוא שכשמו כן הוא - אין לו קץ ואין לו תכלית, לא היו עולמות יכולים להיות עולמות נבראים, שהם בעלי גבול ויש להם קץ ותכלית, רק עד אחר ריבוי ההשתלשלות ממוצעים גם כן בלי קץ ותכלית.

וענין הממוצעים הם כמו גן-עדן התחתון, שהוא הממוצע בין עולמות הרוחנים ובין עולם-הזה הגשמי. וכמו שכתוב בזהר: "דכל דיוקנין דלעילא ותתא משתכחין תמן"⁶⁸. והיינו לפי שהוא כלול מעילא ותתא.

והנה יש נהר דינור⁶⁹ בין עולם-הזה לגן-עדן התחתון, שאפילו צדיקים גמורים מוכרחים לירד ולטבול שם כדי לטהר את עצמן מגשמיים עולם-הזה וחומריותו, שמוכרח לשכח שלא יהיה לו כח הזוכר מגשמיים העולם-הזה שהוא מסך מבדיל, ואין הנשמה יכולה

⁶⁴ (טור ושלחן ערוך אורח חיים ריש סימן קיד. ועוד).

⁶⁵ (נאמר "תורה ברבים - שמיני עצרת בסעודה" תקס"ו. נוסח המאמר לפנינו הוא על פי הנחת המהרי"ל. וביאורו נכלל בפרק ה' (לקמן פו, א) קטע המתחיל "ולתוספת ביאור".

נוסח ב - הנחת אדמו"ר האמצעי - מאמרי אדמו"ר תקן תקס"ה חלק ב עמוד תקס. וביאורו - שם עמוד התקעה. נוסח ג - הנחת רבי משה בן אדמו"ר תקן - שם במקביל נוסחא שניה ונכלל בו הביאור.

הנחות - אור התורה שמיני עצרת (דברים כרך ד) עמוד א'תתו; א'תתח.

בכמה מקומות נקרא המאמר "ביום השמיני עצרת - כנישין".

⁶⁶ (אסיפות תהינה לכם).

⁶⁷ (בברכת זכרונות).

⁶⁸ (ראה זהר חלק ב קג, א: "גן עדן איהו בארעא נטישא כו, וכל דיוקנין וציוירין דהאי עלמא כולהו מצטיירין תמן". וראה זהר חדש שיר השירים יח, א. וראה מאמרי אדמו"ר העצמח צדק - הנחות חלק א עמוד מ).

⁶⁹ (נסמן לעיל פג, ד. "נהר די נור" - דניאל ז, יו"ד).

להיות גן-עדן. וכמו ענין מחשבה זרה בתפלה שמבלבלת את האדם בתפלתו⁷⁰.

וכן מגן-עדן התחתון לעליון צריך גם כן לשכח ענין גן-עדן התחתון. שלגבי גן-עדן העליון הרי הוא נחשב כגשמי ממש. וכן עד רום המעלות יש כמה מיני ממוצעים כאלו עד אין חקר ואין מספר. וכמאמר: "הכל ירוממוך סלה"⁷¹, "וכל החיים יודוך סלה"⁷² - בלי הפסק⁷³. וכנודע מענין השמיטות והיובלות כו'. והכל עילוי אחר עילוי, עד שמדרגה התחתונה לגבי העליונה כגשמיים תחשבו⁷⁴.

והנה "תחלת מעשיה" הוא גן-עדן התחתון, שהוא תחלת עולם⁷⁵ העשיה. ומוכיחין אותו, לפי שהוא תכלית ועיקר בריאת האדם, שבשבילו נברא. וכמו שכתוב (בראשית ב, טו): "וינחחו בגן עדן לעבדה ולשמרה כו". ובו הוא שלימות המעשה, וכמו שיהיה לימות המשיח. מה שאין כן בעולם-הזה הגשמי בזמן הזה כו⁷⁶.

והנה כדי להיות "תחלת מעשיה", היינו על ידי "זכרון ליום ראשון" שלפני ההשתלשלות, כי "נעוץ תחלתן בסופן"⁷⁷. כי הנה הגורם לירידת והשתלשלות המדרגות הוא בשביל ש"נתאנה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בפתחונים" דוקא.:

ב. אד הנה נודע, כי ירידה זו - צורך עלייה היא.

וצריך להבין: שהרי הירידה גדולה עד מאד, שירדה הנשמה לעולם-הזה הגשמי עד שבעלותה אפילו לגן-עדן התחתון מוכרחת לטבול בנהר דינור לשכח מכל כו; וכן מגן-עדן התחתון לגן-עדן העליון כו. ואם כן צריך להיות העלייה גם כן גדולה עד מאד, עד שכל הירידה היתה כדאי בשביל עלייה זו - ובמה יזכה האדם לעלייה גדולה ונפלאה כזאת, על ידי הירידה הגדולה הזאת דוקא?

ויובן על פי מה שכתוב (ישעיה מב, ח): "אני הו' ה הוא שמי". כי שם "הו' ה" מורה שהוא מהווה כל העולמות על ידי צמצום והתפשטות, והמשכה כו. ואין זה אלא בחינת שם בלבד, וכמשל זיו השמש כו. ועל זה אמרו רז"ל⁷⁸: "צדיקים יושבים ונהנים מזיו השכינה כו" - מזיו דוקא. והיינו מאחר שנהנין ממש - שאי אפשר להיות הנאה ותענוג לנפש המשכלת כפי השכלתה והשגתה באור ה' אלא בבחינת זיו

⁷⁰ [ועיין מה שנתבאר מזה: בדבור המתחיל "ויהי מקץ" (תורה אור לא, א). ובדבור המתחיל "מראיהם ומעשיהם" - בפרשת יתרו עיין שם].

⁷¹ (ברכת "יוצר" השבת).

⁷² (נוסח תפלת שמונה עשרה).

⁷³ (ראה עירובין נה, א).

⁷⁴ [ועיין מה שנתבאר בפרשת ויצא גבי "וכל אשר תתן לי עשור אעשרנו לך"].

⁷⁵ וכמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "אוסרי לגפן" (תורה אור מו, א).

⁷⁶ (ספר יצירה פרק א, משנה ז).

⁷⁷ (ברכות יז, א).